

Nr 190

Av herr **Wiklund m. fl.**, om ökat anslag till bidrag till anläggningar för vattenförsörjning och avlopp.

För möjligheterna att inom landskommunernas bebyggelseområden komma till rätta med vatten- och avloppsfrågan har det statsbidragssystem som beslöts av 1944 års riksdag varit av mycket stor betydelse. Utan denna bidragsmöjlighet skulle tidsenliga vatten- och avloppsanläggningar icke ha kommit till utförande i den omfattning som skett. De anläggningar som kunnat realiseras hade dels blivit i hög grad ekonomiskt betungande för kommunerna och deras invånare, dels i många fall fått i besparingssyfte utföras med sådan standard och på ett sådant sätt i övrigt, att anläggningen på längre sikt blivit otillfredsställande och oekonomisk.

Mot det nuvarande bidragssystemet, dess tillämpning och konsekvenser kan på flera punkter riktas invändningar och kritik. Redan två år efter dess tillkomst tillsattes 1946 års vatten- och avloppssakkunniga med uppdrag att bl. a. framlägga förslag till mera definitiva bidragsregler, vilket förslag framlades 1951. Ytterligare fem år senare avlämnade allmänna statsbidragsutredningen sitt förslag till förenklad statsbidragsgivning till kommunernas kapitalutgifter. Man hade med fog hoppats att årets riksdag skulle fått sig förelagt ett definitivt förslag till bidragsregler så att ställning i samband därmed skulle kunnat tagas till vissa med bidragssystemet förknippade spørsmål.

De erinringar som kan framföras mot bidragsreglerna är emellertid av helt underordnad betydelse i jämförelse med den berättigade kritik som måste riktas mot det sätt på vilket statsmakterna hittills fullgjort sina åtaganden enligt bidragsförfattningen. Vi åsyftar härvid den ständigt växande balansen av bidragsärenden och den tid av snart fem år, som kommuner och andra bidragstagare får vänta, innan de får de bidrag som de enligt uttalande av 1955 års riksdag är berättigade till. Med nuvarande ränteläge innebär en femårig väntetid bl. a. att bidraget i själva verket minskas med en dryg fjärdedel av vad som enligt författningen skall utgå. Vi hänvisar i övrigt till bifogat utdrag ur väg- och vattenbyggnadsstyrelsens petitaskrivelse för budgetåret 1958/59.

De otillfredsställande förhållanden, som balansen och väntetiden innebär, har upprepade gånger påtalats av riksdagen. Vi hänvisar till bilagda inom väg- och vattenbyggnadsstyrelsen upprättade översikt över styrelsens äskanden och statsmakternas ställningstaganden fr. o. m. budgetåret 1953/54.

Vi finner det egendomligt, att lösningen av en fråga som både Kungl. Maj:t och riksdagen är rörande eniga om att den är synnerligen otillfredsställande, likväl uppskjutes år efter år under hänvisning först till pågående utredningar och sedan till att övergången till nya bidragsregler innebär svårigheter. Sakens kärna kan väl enkelt uttryckas så, att statsmakterna har ådragit sig en skuld gentemot kommunerna. Men i stället för att inlösa eller åtminstone göra avbetalningar på denna skuld, låter man den växa år från år.

Övervägande skäl talar enligt vårt förmenande för bifall till väg- och vattenbyggnadsstyrelsens äskande om ett anslag på 50 milj. kronor, så att väntetiden och den till mer än 150 milj. kronor uppgående skulden till kommunerna icke ytterligare ökas. Med hänsyn till det statsfinansiella läget är detta måhända icke möjligt. Men en viss ökning av anslaget anser vi ofrånkomlig, om man inte ute i kommunerna skall börja på allvar tvivla på statens vilja och förmåga att fullgöra sina åtaganden. Vi föreslår att anslaget höjes till 35 milj. kronor.

Med hänvisning till ovanstående får vi hemställa,

att riksdagen beslutar att anslaget till Bidrag till vatten- och avloppsanläggningar upptages till 35 milj. kronor.

Stockholm den 24 januari 1958

Olof W. Wiklund

Harald Larsson

R. Lassinantti

Annie Jäderberg

i Hedenäset

Bilaga 1

Utdrag ur väg- och vattenbyggnadsstyrelsens framställning till Konungen den 31 augusti 1957 om anslag till väghållningen m. m. under budgetåret 1958/59.

Styrelsen har senast i sin petitaskrivelse föregående år framhållit de uppenbara olägenheter för såväl bidragstagarna som statsverket, som är förenade med det förhållandet, att bidragen till vatten- och avloppsanläggningar, som förutsatts skola beviljas innan ett företag påbörjas, i stället utgår först efter en mångårig väntetid. Ur nämnda skrivelse bör följande delar citeras.

Styrelsen anser sig i detta sammanhang böra framhålla de alltmer markanta olägenheter, som den hittills oavbrutet och hastigt växande väntetiden innebär såväl för bidragstagarna som för väg- och vattenbyggnadsverket. Bidragstagarna nödgas i första hand att förskottera eller, om så över huvud visar sig möjligt i nuvarande creditsituation, låna upp bidragsbeloppet och

i andra hand att uppskjuta anläggningens utförande, tills företaget efter en såvitt nu kan bedömas minst ungefär femårig väntetid kommer i tur till erhållande av bidrag. I förra fallet medför väntetiden vid nuvarande ränteläge att, när bidrag slutligen erhålles, ett belopp motsvarande ungefär en femtedel av bidraget redan fått tagas i anspråk för täckande av räntekostnaderna å det kapital, som i avvaktan på bidraget fått tills vidare förskottas av bidragstagaren.

Skulle i det senare fallet företaget anses särskilt angeläget och därför icke böra uppskjutas, har styrelsen möjlighet att med stöd av vad som i 3 § bidragskungörelsen säges om hänsynstagande till anläggnings angelägenhetsgrad bevilja bidrag direkt eller med förkortad väntetid. Ett sådant underlättande av särskilt angelägna företags påbörjande innebär emellertid ur bidragstagarens synpunkt den ytterligare och icke avsedda fördelen, att bidraget i själva verket blir intill ungefär 20 procent större, än om det utgått i vanlig turordning. De fördelar, som på detta sätt kunna komma vissa bidragstagare till del, beredas dem till förfång för övriga bidragstagare, som därigenom åsamkas ytterligare förlängd väntetid och ökade räntekostnader. Att fullt rättvist avväga i vilka fall och i vilken utsträckning de av de bidragssökande anförda argumenten för frångående av den ordinarie turordningen äro berättigade, låter sig av lätt insedda skäl icke alltid göras. Detta jämte det ur psykologiska och rationella synpunkter högst otillfredsställande i att arbeta med en mångårig eftersläpning, där författningen förutsätter att besluten normalt skola fattas före anläggningens påbörjande, äro ytterligare två framträdande, av de otillräckliga bidragsanslagen vållade olägenheter, som endast kunna undanröjas genom ärendebalansens avveckling. Ur kommunernas och övriga bidragstagares synpunkt må samtidigt särskilt understrykas det angelägna i att i dagens ränte- och kreditsituation de statsbidrag, vartill vederbörande äro berättigade, kunna beviljas och utbetalas utan en värdeurholkande eftersläpning.

Eftersläpningen framstår som irrationell även ur en annan synpunkt. Gemensamma vatten- och avloppsanläggningar äro i övertvägande grad att betrakta som en del av bostadsförsörjningen, genom att de äro en nödvändig förutsättning för nybebyggelse och en lika nödvändig åtgärd för höjning av standarden inom områden med sådan befintlig bebyggelse, som hittills saknat dylika anläggningar. Det synes då föga konsekvent att, medan statsstödet till andra bostadsfrämjande åtgärder, såsom bostadsbyggande, bostadsförbättring och anordnande av vatten och avlopp för enstaka fastigheter på landet, utgår i tämligen omedelbar anslutning till utförandet, statsstödet till gemensamma vatten- och avloppsanläggningar låter vänta på sig i många år. Detta missförhållande accentueras ytterligare därav, att det företrädesvis drabbar de mindre tätorterna och liknande bebyggelseområden på landsbygden och ytterligare försvårar deras redan förut begränsade möjligheter att i konkurrensen med städer och större tätorter attrahera nybebyggelse och företagsamhet och därmed hejda den fortgående befolkningsuttunnningen i många landskommuner.

Vad styrelsen sålunda anförde äger fortfarande oförminskad giltighet. Den ytterligare ökade väntetiden och den höjda räntan gör eftersläpningens värdeminskande effekt på statsbidragen än större.

Översikt av väg- och vattenbyggnadsstyrelsens äskanden för budgetåren 1953/54—1958/59 beträffande bidragsanslaget för vatten- och avloppsanläggningar och statsmakternas ställningstaganden därtill

1953/54. *Äskande:* 25 Mkr. *Motiv:* För att väntetiden, 2 år, icke skall ökas, erfordras ett anslag av 25 Mkr, varav 5 Mkr till s. k. direktbidrag. Det är önskvärt att balansen och väntetiden nedbringas, men detta är ej möjligt f. n. på grund av personalsituationen. Möjlig personalökning bör i första hand utnyttjas för eftersatta tekniska arbetsuppgifter. *Kungl. Maj:t:* Anslaget begränsas av statsfinansiella skäl till 20 Mkr. "Inom ramen för detta anslag torde bidrag få beviljas på sådant sätt, att den i väg- och vattenbyggnadsstyrelsens skrivelse omförmälda väntetiden mellan påbörjandetillstånd och bidragsbeslut i minsta möjliga mån ytterligare förlänges. Frågan om vilka åtgärder som böra vidtagas, för att på längre sikt åstadkomma balans mellan bidragsmedel och bidragsbehov, torde få upptagas till behandling i samband med prövningen av de förslag, som framlagts av 1946 års vatten- och avloppssakkunniga." *Statsutskottet:* Ytterligare förstärkning i och för sig motiverad men av statsfinansiella skäl tillstyrkes 20 Mkr. "Samtidigt önskar emellertid utskottet understryka angelägenheten av att ställning snarast tages till det av 1946 års vatten- och avloppssakkunniga framlagda förslaget, varvid främst bör eftersträvas att få till stånd en bättre överensstämmelse mellan tidpunkterna för meddelande av påbörjandetillstånd och bidragsbeslut." *Riksdagen:* 20 Mkr.

1954/55. *Äskande:* 30 Mkr. *Motiv:* Utvecklingen har gått mycket hastigt. Personalresurserna äro otillräckliga med eftersatta arbetsuppgifter som följd. Om anslaget skulle avpassas på motsvarande sätt som föregående år (20 Mkr), behövdes 35 Mkr. Vid realistisk bedömning av möjliga personalresurser måste man dock stanna vid högst 30 Mkr. Reservation mot styrelsens beslut anfördes av byråchefen Petrelius. Äskandet borde varit 45 Mkr, beräknat för att väntetiden den 1 juli 1955 icke skall överstiga 2 år. Erforderlig personalökning, 5 à 7 arbetskrafter, kan icke medföra, såsom styrelsen antytt, risk för avfolkning av andra områden. Den uppgår endast till en ringa del av den personalökning för vatten- och avloppsverksamheten, som styrelsen äskade för 1949/50 och 1950/51, nämligen 80 tekniska arbetskrafter. *Kungl. Maj:t:* Balansen är icke tillfredsställande. Lösning på längre sikt bör sökas i samband med prövningen av de förslag som framlagts av 1946 års vatten- och avloppssakkunniga. På grund av utredningens kompli-

cerade och vidlyftiga natur torde pågående beredning av detta ärende ej kunna avslutas så att några på utredningen grundade förslag kan framläggas till årets riksdag. Viss höjning är omedelbart motiverad. 25 Mkr föreslås. *Statsutskottet*: Tillstyrker 25 Mkr. "Samtidigt kan utskottet dock icke underlåta att påtala de otillfredsställande förhållanden som äro förbundna med nuvarande bidragssystem. Såsom utskottet redan tidigare vid upprepade tillfällen framhållit, medför sålunda den långa väntetiden mellan meddelande av påbörjandetillstånd och bidragsbeslut avsevärda olägenheter i olika avseenden. Behovet av samordning mellan den statliga bostadspolitiken och statens finansiella medverkan vid utförandet av vatten- och avloppsanläggningar synes ej heller vederbörligen beaktas. Utskottet finner det därför i hög grad angeläget, att ställning snarast tages till de principspörsmål som behandlats av 1946 års vatten- och avloppssakkunniga, så att en säkrare grundval erhålles för bedömningen av de åtgärder på förevarande område som må finnas erforderliga från statens sida." *Riksdagen*: 25 Mkr.

1955/56. *Äskande*: 30 Mkr. *Motiv*: Balansen har blivit allt större och väntetiden allt längre. Bidraget bestäms av vattenkostnad och skatteunderlag, och storleken kan följaktligen icke anpassas efter tillgången på bidragsmedel. Bidragsbeviljandet bestäms helt av anslagets storlek, förutsatt att personal finnes. Balansen den 1 juli 1954, räknad i anläggningskostnader, uppgick till 188 Mkr, motsvarande ett bidragsbelopp av cirka 95 Mkr, medan anslaget för 1954/55 endast är 25 Mkr. Balansen den 1 juli 1955 uppskattas till 290 Mkr och motsvarande bidragsbelopp till 145 Mkr. Det är knappast möjligt att längre uppskjuta frågorna om jämvikt mellan bidragsmedel och bidragsbehov och om vatten- och avloppsorganisationen. Förslag har ställt i utsikt till 1955 års riksdag. Utan kännedom om dess innebörd beträffande bidragsreglerna kan behovet ej beräknas. Balansen vid övergången blir ändock så stor, att avvecklingen måste ta flera år. *Kungl. Maj:t*: 1946 års vatten- och avloppssakkunnigas förslag berör tre ämnesområden: lagstiftningen, bidragsreglerna och organisationen. Lagförslag kommer till årets riksdag. Bidragsförslaget innebär bibehållande av huvudgrunderna men en ganska betydande sänkning av beloppen. Dock är det icke lämpligt eller möjligt att nu binda utvecklingen för längre tid. Bidragsfrågan skall även prövas av allmänna statsbidragsutredningen. Vattenvårdskommittén har i betänkande i december 1954 uttalat sig för en väsentligt avvikande lösning. Föredragande statsrådet ämnar föreslå *Kungl. Maj:t* vissa jämkningar i bidragsreglerna, omedelbart erforderliga för de växande bidragsanspråkens skull. Följande jämkningsförslag anmäles: 1) Kommunens ekonomiska bärkraft skall vid bidragets bestämmande bedömas efter medeltalet för 3 i stället för 7 år av skatteunderlaget per invånare (vilket medför en minskning av bidragen så länge skatteunderlaget stiger). 2) Bidraget sänkes från 60 till

50 procent av kapitaliserade värdet av skillnaden mellan årskostnad och grundkostnad. 3) De nya reglerna tillämpas retroaktivt för företag påbörjade fr. o. m. 1 juli 1953. 4) I författningstexten utsäges att anläggningar inom områden som exploateras för nybebyggelse ej äro bidragsberättigade. *Hemställan*: 25 Mkr. *Statsutskottet*: Retroaktiviteten avvisas bestämt. I avvaktan på allmänna statsbidragsutredningen bör ändring av bidragsreglerna icke ske. Nya bidragsregler ankomma på riksdagen, ej på Kungl. Maj:t. Skäl tala för höjning av anslaget, men i rådande ekonomiska läge vill utskottet ej frångå Kungl. Maj:ts förslag "men förutsätter att möjligheterna för en framtida anslagsförstärkning noggrant prövas". *Riksdagen*: 25 Mkr.

1956/57. *Äskande*: 30 Mkr. *Motiv*: Balansen, räknad i anläggningskostnader, uppgick den 1 juli 1955 till 263 Mkr och bedömes 1 juli 1956 till 340 Mkr och den 1 juli 1957 till 400 Mkr. Då denna balans, enligt uttalande av 1955 års riksdag och enär nya regler icke torde träda i kraft förrän tidigast 1 juli 1957, skall avverkas enligt gällande bidragsregler, vore det önskvärt, om avvecklingen kunde ske på kortast möjliga tid. Då styrelsen icke bedömer det möjligt att öka personalen, förrän organisationsfrågan avgjorts, begränsas äskandet till 30 Mkr. Då anslaget kommer att fördelas till företag påbörjade 1953, kommer väntetiden för de företag, som 1956/57 stå i tur till bidrag, att uppgå till mellan 3 och 4 år. *Kungl. Maj:t*: Ehuru höjning önskvärd föreslås av samhällsekonomiska skäl oförändrat 25 Mkr. *Statsutskottet*: Utskottet har under en följd av år påtalat olägenheterna med balansen. "Den långa väntetiden mellan meddelande av påbörjandetillstånd och bidragsbeslut medför sålunda stora olägenheter i skilda avseenden. Behovet av samordning mellan den statliga bostadspolitiken och statens finansiella medverkan vid utförandet av vatten- och avloppsanläggningar synes ej heller vederbörligen beaktas. Såsom i motionerna gjorts gällande torde också de nuvarande förhållandena på området ha medfört ekonomiska svårigheter för många kommuner, icke minst i de norra delarna av landet, var-till även bidragit nu gällande kreditrestriktioner. Onekligen kunna sålunda vägande skäl anföras för en höjning av anslaget. I avvaktan på resultatet av pågående omprövning av bidragssystemets utformning på hithörande område har utskottet dock funnit sig böra godtaga Kungl. Maj:ts förslag och kan följaktligen icke biträda motionärernas yrkande. Samtidigt vill utskottet emellertid understryka angelägenheten av att ovan berörda frågor snarast bringas till en definitiv lösning och att i samband därmed anslagsanvisningen bättre anpassas efter föreliggande bidragsbehov. *Riksdagen*: 25 Mkr.

1957/58. *Äskande*: 30 Mkr. *Motiv*: Balansen, räknad i anläggningskostnader, uppgick den 1 juli 1956 till 315 Mkr och bedömes den 1 juli 1957 till

380 Mkr och den 1 juli 1958 till 450 Mkr. De äldsta företagen i sistnämnda balans komma att ha påbörjats vid årsskiftet 1953/54, varför väntetiden den 1 juli 1958 kommer att ha vuxit till 4 ½ år. Alltmer markanta olägenheter äro förenade med den hastigt växande väntetiden, särskilt med hänsyn till kreditmarknads- och ränteläget. Väntetiden minskar bidragen med en femtedel, och omvänt innebär omedelbart bidrag (direktbidrag) 20 % förhöjning. Särskilt angelägna företag måste ibland ges förtur, men bedömningen av dylika frågor kompliceras i hög grad av ovannämnda förhållanden. Bidrag till vatten och avlopp är jämförligt med bostadsstödet, som utgår utan eftersläpning. Landsbygdens möjligheter att attrahera nybebyggelse och företagsamhet försvåras. Vägande skäl föreligga för att väntetid och balans nedbringas. I avvaktan på allmänna statsbidragsutredningen kan nya bidragsregler komma först den 1 juli 1958. Enligt riksdagens uttalande 1955 skall den då föreliggande balansen, företag för ca 450 Mkr, avarbetas enligt nu gällande regler. Härför erfordras ungefär 150 Mkr i bidragsanslag. Med 50 Mkr per år skulle väntetiden på tre år, dvs. till den 1 juli 1961, ha nedgått från 4 ½ till 3 år. Att något nedbringa den redan före 1 juli 1958 ej möjligt av personalskäl, särskilt som statsmakterna icke medgivit begärd personalförstärkning på vatten- och avloppsbyrån för 1956/57. Personalförstärkning av betydelse möjlig först sedan organisationsfrågan lösts. Därför begränsas äskandet till 30 Mkr, dvs. samma äskande som de tre senaste åren. *Kungl. Maj:t*: Balansen och väntetiden uppenbarligen icke tillfredsställande vare sig ur statens eller ur bidragstagarnas synpunkter. Lösning bör sökas i samband med översynen av statsbidragsgivningen i allmänhet. "Enbart en mindre höjning av bidragsanslaget är icke ägnad att märkbart påverka vare sig balansen av bidragsärenden eller väntetiden för de bidragssökande. För att få någon effekt bör en anslagshöjning ingå som ett led i en större plan för åstadkommande av överensstämmelse mellan anslag och medelsbehov." För att kunna ge förhöjt bidrag till höggradiga avloppsreningsanläggningar krävs dock en anslagshöjning med 1,5 Mkr. *Hemställen*: 26,5 Mkr. *Statsutskottet*: Med tillstyrkande av vissa motioner hemställer utskottet att anslaget höjes till 30 Mkr samt att av anslaget må bestridas, dels upprättande och revision av generalplan för vatten och avlopp, dels medel för forskning på vatten- och avloppsområdet enligt Kungl. Maj:ts beprövande. *Riksdagen*: 30 Mkr och även i övrigt bifall till utskottet.

1958/59. *Äskande*: 50 Mkr. *Motiv*: Balansen, räknad i anläggningskostnader, uppgick den 1 juli 1957 till 405 Mkr och bedömes den 1 juli 1958 till 485 Mkr och den 1 juli 1959 till 505 Mkr (vid bifall till äskandet). Tillkomsten av nya företag har trots kreditrestriktionerna från 1955/56 till 1956/57 ökat med närmare 40 procent (från 101 till 138 Mkr i anläggningskostnader). De äldsta företagen i balansen den 1 juli 1958 (485 Mkr) komma alltjämt

att bestå av sådana, som påbörjats under 1953, varigenom väntetiden för dem som stå i tur till bidrag vid sagda tidpunkt, de facto vuxit till 4 ½ år. Anslaget 50 Mkr erfordras för att väntetiden den 1 juli 1959 ej skall ha vuxit ytterligare. Även med ett årligt anslag av denna storlek kommer det att dröja minst fyra år innan balans mellan tillgång och anspråk på bidragsmedel uppnås. Då slutligt beslut i organisationsfrågan förväntas vid 1958 års riksdag, bedömer styrelsen möjligheterna till i samband med anslagets ökning erforderlig personalförstärkning gynnsammare än tidigare. I varje fall synes det knappast försvarligt att längre uppskjuta åtgärder för att hejda och avveckla balansen. Övergångsvis kan beviljande av förskottsbidrag tillgripas. *Kungl. Maj:t*: Allmänna statsbidragsutredningens förslag till nya bidragsregler har i flera hänseenden stora förtjänster men är främst uppbyggt med tanke på andra bidragsområden, och en anpassning till vatten- och avloppsområdet möter svårigheter. Dessa kan i praktiken "icke övervinnas på annat sätt än genom en höjning av bidragsanslaget". Föredragande statsrådet är "icke beredd att framlägga förslag som innebär en övergång till det av utredningen förordade bidragssystemet". — "Vad beträffar storleken av bidragsanslaget råder sedan åtskilliga år den situationen, att tillgängliga medel visat sig otillräckliga och att en betydande balans av bidragsärenden därför uppstått. Det måste betecknas som i och för sig angeläget, att anslagstilldelningen bättre anpassas efter behovet. Under nuvarande förhållanden är det emellertid icke möjligt att framlägga en hållbar plan för avveckling av balansen. Jag föreslår därför, att bidragsanslaget utgår med samma belopp som under innevarande budgetår." *Hemställen*: 30 Mkr.

Stockholm i kungl. väg- och vattenbyggnadsstyrelsen den 14 januari 1958

Bengt Petrelius
